

Милан Ивановић

ВЕЛИКО СЛОВО У ЕТНОНИМИЈИ НЕФОРМАЛНИХ УРБАНИХ ВАРИЈЕТАТА: ИМАМО ЛИ НОРМУ И КАКВА БИ ОНА ТРЕБАЛО ДА БУДЕ

Полазећи од чињенице да су кључна мјерила ортографске кодификације традиција, системност и сврсисходност, у раду преиспитујемо недавно инаугурисано правило да се великим словом, поред стандардних имена народâ и регионалних заједница, пишу и етноними који су маркирани стилски, а обично и прагматички. Углавном помоћу грађе ексцерптиране из рјечника жаргона, која је и најбогатија, анализирамо природу таквих етнонима и поредимо је с природом сличних језичких јединица, на међи ономастичког и лексичког фонда. Закључујемо да је аналогија с фигуративним хоронимима убједљивија од аналогије с надимцима, због чега велико слово у предстојећим издањима Правописа Матице српске не би требало да буде обавезујуће, посебно код примјера јасне, обично погрдне мотивације употребе њених наредо са стандардним етнонимима.

Кључне ријечи: етноними, жаргон, велико слово, правопис, српски језик.

Starting from the fact that the key criteria of orthographic codification are tradition, consistency and suitability, the paper examines the recently established rule that, in addition to capitalising the standard names of peoples and regional communities, the ethnonyms which are stylistically, and usually also pragmatically, marked should be capitalised as well. Mostly by using material from slang dictionaries, which is the richest, we analyse the nature of such ethnonyms and compare it with the nature of similar language units, on the boundary of the onomastic and lexical fund. We conclude that the analogy with figurative choronyms is more convincing than the analogy with nicknames, due to which capital letter in the future editions of the *Serbian Language Orthography* of the Matica srpska should not be mandatory, especially in cases of clear, usually derogatory motivation which are used together with standard ethnonyms.

Key words: ethnonyms, slang, upper case, orthography, Serbian language.

1. Увод. Ко је од говорних представника српског језика до 2010. г. намјеравао да утврди како треба писати именице *баћушка* 'Рус' и *жабар* 'Италијан' – великим или малим почетним словом – на то питање себи није могао одговорити помоћу правописа, док су га референтни описни рјечници (РСА; РМС; РСЈ), више или мање изражене нормативистичке тенденције, изреда упућивали (додуше само имплицитно, графичким обликом леме, а евентуално и примјера употребе) на друго рјешење. Исти би се, претпостављени корисник 2010. г., остваривши пуни увид у нетом објављено издање Правописа Матице српске, у најмању руку збунио. Нашао би у њему, тј. његовом основном тексту, одговарајуће правило: „Тако [великим словом] се пишу и колоквијална имена (понекад и погрдна) као *Пречанин*, *Лала*, *Рац*, *Геџа*, *Ера*, *Босанчерос(и)*, *Монџеирињани*, *Јанез(и)*” (ПСЈ 2010: 59), али у приложеном рјечнику, иначе врло исцрпном, не би нашао чак ни најрепрезентативније примјере дате категорије – колоквијалних и(ли) експресивних етнонима (у

ширем смислу, са покрајинским називима) – попут *Шваб-а/о* или *жабар*. Угледао би, с друге стране, лему *Јенки*, предочену међутим без референце на правила о писању почетног слова, а са облицима ген. (*Јенкија*) и ном. мн. (*Јенкији*), вјероватно ради разрјешења несигурности при (не)биљежењу сугласника /j/. Угледао би и лему *баћушка*, али би опет закључио да је она предочена с другачијом сврхом – као изузетак од правила да се руско /я/, /ю/ и /ѐ/ иза /ӣ/ и /г/ преносе без јотовања, дакле са /ja/, /ju/ и /jo/ (уп. нпр. *Тјумењ*, *Тјуићев*). То би, штавише, закључио са сигурношћу, не само отуда што се с дате леме не реферише на правила о писању почетног слова, а реферише на тачку 250в (у поглављу о транскрипцији), него и отуда што је дата лема наведена малим словом, дакле супротно правилу које би требало да илуструје.¹

Приказано непоклапање у кодификованој норми српског језика, испољено између рјечника и Правописа, па и између појединих дијелова Правописа, довољан је разлог – сматрамо – да се питање стандардног писања колоквијалних и(ли) експресивних етнонима поново размотри. Али и да таквог непоклапања нема, тј. да су у све цитиране публикације наведени етноними уписани великим словом, поновно би разматрање правила било нужно због већ изнијете тврдње да „изгледа нелогично” што се према ПСЈ 2010 називи „који означавају верску, расну и антрополошку припадност” пишу малим словом (*муслиман*; *црнац*; *неандерџалац*), док се великим словом у исти мах пише низ „фреквентних колоквијалних” етничких ознака и ознака регионалне припадности, чак и „име сваке животиње”, укључујући оно које „зна само њен власник” (Брборић В. 2015: 97).

Прије него што кренемо у расправу, прво ћемо – полазећи од чињенице да су традиција, системност и сврсисходност кључна мјерила сваке, па и српске правописне кодификације (в. нпр. Милановић 2019) – у другом поглављу рада, установити како се код нас развило стандардно писање етнонимâ уопште и да ли се у тако добијен поредак правилâ уклапа недавно кодификовано писање одговарајућих колоквијалних и(ли) експресивних јединица. Потом ћемо – полазећи од становишта да је при предстојећој редакцији Правописа Матице српске нужна елиминација не само „грешака, превида, [...] компликованих формулација” него и „системских неусаглашености”, али и од становишта да таквој елиминацији мора претходити „теоријски засновано преиспитивање” (Пижурица 2022: 10, 11) – у трећем и четвртном поглављу рада, углавном помоћу грађе исписане из рјечника „жаргона”, која је и најбогатија, природу колоквијалних и(ли) експресивних етнонима упоредити с природом аналогних јединица на међи ономастичког и лексичког фонда, у првом реду надимака и фигуративних хоронима, и установити колико је ту ортографско поклапање, а колико би требало да буде. У петом поглављу одговоримо на питања која се намећу у свим сличним приликама: какав је у датом случају узус и има ли сврхе стандардизовати писање

¹ Именицу *баћушка*, додуше, одликују и (права) апелативна значења – 1. ‘пријатељу, драги’ (у присном обраћању); 2. ‘отац’; 3. ‘свештеник’ (РСР) – која су штавише примарна, али на њих аутори Правописа сигурно нису мислили, као што не мисле ни корисници, будући да се дата именица у наведеним значењима код нас (углавном) не употребљава, што потврђују и референтни описни рјечници, одн. њихова грађа.

нечега што, попут „жаргонских” етнонима, по природи одступа од стандарда. Напосљетку ћемо, у закључку, како је и уобичајено, изнијети сопствене ставове и, што је за овакав примијењенолингвистички чланак најважније, предлоге за предметни дио текста у предстојећем издању Правописа Матице српске.

2. Етноними као предмет правописа српског језика. Попут развоја мноштва других ортографских појединости, периодизацију историје српског правописа вјерно опримјерује и развој норме почетног слова у писању етнонимâ и њихових творбених деривата. До краја XIX в. та је норма, наиме, била колебљива и „више ствар узуса, а мање кодификације” (Брборић В. 2013: 173)², па је велико слово у писању етнонимâ само имплицитно нормирано и у правопису Е. Јовановића (1836: 3): *Сербљи*, и у правопису Д. Тирола (1852: 3): *Србинъ*, док је почетно слово у писању одговарајућих односних придјева, такође само имплицитно, нормирано и као мало, у правопису Е. Јовановића (1836: 3): *сербска*, и као велико, у правописима Ј. Поповића (1843: 139) и Д. Тирола (1852: 3): *Србскій*, одн. *Срѣски*, како је писао Вук (в. нпр. КАРАЦИЋ 1860: 1)³. Прву експлицитну норму, и то потпуно подударну савременој, налазимо у правопису Ј. Стејића (1852: 14–15), одн. Друштва српске словесности – према којем се „великимъ писменима” пишу „сва имена сопствена”, укључујући имена „народа” (па и називе њихових припадника): „*Срби, Русси, Турци, Гркъ, Енглезъ*”, док се „сва прилагателна, одъ овы [...] имена произведена, пишу [...] малымъ писменима, на пр. *американскій редъ, србскій љоворъ*”.

Након коначног тријумфа Вукове реформе, од 1868, у тзв. периоду консолидације правописа вуковског српског језика (Брборић В. 2008: 44, 46), консолидовала се и Стејићева норма у графичкој етнонимâ и одговарајућих односних придјева: најприје имплицитно, у правопису С. Чутурила (1884: 3), а потом и експлицитно, у правопису С. Новаковића (1894: 387), гдје је додатно појашњена нормом да се великим словом пишу и „збирна народна имена, као: *Словенсѣво, Срѣсѣво, Србадија*, итд.”. Приручници који су уследили у наредне неколике деценије донијели су по једну новину: правопис М. Петровића (1914: 35) експлицитну норму да се великим словом пишу и „називи по пореклу из какве покрајине: *Сремац, Херцѣговац, Црногорац*”, а правопис Д. Боранића (1921: 192), додуше само у приложеном рјечнику, правило о писању етнонимских „антонима”, одн. негираних етнонима.⁴

Упоредивог значаја био је допринос приручника објављених у тзв. Белићевом периоду. Да се у писању „апстрактних именица које значе народ [тачније, укупност његових обиљежја или одговарајућу свијест]: *словенсѣво*,

² Уп.: „Све до пред крај XIX века српски правопис је био ствар узуса, а не кодификације” (Ивић 1998: 11).

³ Уп.: „Поред *Бока, Дубровник* итд., затим *Ришњанин, Перашићанин* и сл., Вук генерално пише велико почетно слово код свих придјева изведених од географских имена [и етнонимâ] наставком *-ски*, као: *Койторске, Грчкоја* [...]. Не знамо када се одустало од ове праксе [...] (данашњи правопис прописује [...] искључиво *койторски, грчки*, дакле, по старом правилу диференцирања хомофона – према *Грчка* и сл.)” (Симић – Остојић 1998: 72).

⁴ „*Ne sa vlastitim imenima u poknjiškim složenicama piše se velikim slovom; na pr. Neslaveni prema Slaveni, Nehrvat prema Hrvat*”. Правило је супротно савременом, први пут донијетом у ПМСХ, тј. његовом рјечнику: *неславен/несловен, неславенски/несловенски; нехрвај, нехрвајски; нема несрбин, несрѣски*.

српсѣво” употребљава мало почетно слово, наложило је *Правойисно уѣуѣсѣво* (Комисија 1929: 7),⁵ док је у трећем и четвртном издању приручника самог А. Белића нормирано, али само кроз приложени рјечник и имплицитно, писање имена група народâ (дефинисаних упореднолингвистички) и њима одговарајућих предачких заједница: „*сѣарословенски*, од *Сѣари Словени*” (Белић 1934), „*јужнословенски*, од *Јужни Словени*” (Белић 1950).

По једну новину у ортографији етнонимâ доносе, али опет само кроз приложени рјечник и имплицитно, и Правопис двију Матица (ПМСХ) и Правопис Матице српске (ПСЈ 1993). Први приручник различитим почетним словом разлучује писање етнонимâ и њихових фигуративних употреба (§ 1), док други нормира писано разликовање вишечланих етнонима чији одредбени чланови са истовјетним управним дају и „хипоним” и „кохипоним” управног члана употријебљеног самостално (§ 2).

(1) *Самариѣанац/Самариѣанин* ‘човек из Самарије’ : *самариѣанац/самариѣанин* ‘милосрдан човек’; *Бизанѣинац/Бизанѣинац* ‘становник Бизанта/Византа’ : *бизанѣинац/визанѣинац* ‘сплеткар и сл.’; *Цинѣар(ин)* ‘припадник цинѣарске народности’ : *цинѣар(ин)* ‘шкртац и сл.’; *Циѣанин* ‘припадник циганске народности’ : *циѣанин* ‘у преносном смислу’ (ПМСХ).

(2) *Лужички Срби* : *Галиѣољски Срби* ‘као етногр. скупина’ и *ѣалиѣољски Срби* ‘описно’ (ПСЈ 1995).

Норма у писању етнонимâ најзрађенијом је постала с редакцијом Правописа Матице српске (ПСЈ 2010). Из приложеног рјечника (тј. од лема које кориснику треба да служе и непосредно и посредно, тј. као образац) правила су пресељена камо им је и мјесто – у основни текст, и то кроз исказе који могу служити као општи, дакле као права експлицитна норма. При томе су се, међутим, поткрале и извјесне неспретне формулације (§ 3), а мјестимично чак и противрјечности (§ 4).

(3) Великим словом пишу се и *Словенсѣво*, *Срѣсѣво* и сл. када имају збирно значење (нпр. Опет је страдало *Срѣсѣво*), али – Верују у његово *срѣсѣво* и *словенсѣво* (као својство, став и сл.) (ПСЈ 2010: 59, Напомена 1).

(4) Схватају се као атрубути *сѣари* и *древни*, те пишу малим словом у примерима *сѣари Римљани*, *древни Гоѣи* и сл. (ПСЈ 2010: 59, Напомена 2); Великим словом пишу се имена народа [...], етничких група, националних мањина и сл.: [...] *Словени*, *Јужни Словени*, *Сѣари Словени* (ПСЈ 2010: 59, тачка 486).⁶

Запажамо да у етнонимији, као ни у српском језику уопште, „od pobjede Vukove reforme” начелно „није било никаквих правописних преокreta”, а да су „izvesna menjanja pravila imala karakter dorade [и] razrade” (PEŠKAN 1995: 79). Стога се може констатовати да је српској ортографији правило о писању колквијалних и(ли) експресивних етнонима очекивано додатно пошто се схватило

⁵ Супротно не само савременој него и старијој, Новаковићевој норми, на исти се начин на истом мјесту нормира писање одговарајућих збирних именица: *словенсѣво*, *срѣсѣво*, *србаѣиѣа* (‘сви Словени, одн. Срби’).

⁶ Ако нам је дозвољено да се изјаснимо, рећи ћемо да је боље прво рјешење, нарочито у случају народâ који с више или мање права истичу сопствени историјски континуитет: *сѣари Јевреји*, *сѣари Грци*.

да недостаје, и то баш недавно, након деценија интензивног занимања које су приносили рјечничке грађе, професионални истраживачи и шира јавност однеговали спрам неформалних урбаних варијетета (супстандардног, разговорног стила, омладинског жаргона или *сленга* и разних дјелимично тајних кодова или *арџа*), збирно најчешће називаних (нетерминолошки или, мање строго гледано, терминолошки незадовољавајуће) *жарџоном* (ИВАНОВИЋ 2023б).

Додавши правило о којем је ријеч и тако „дорадивши” и „разрадивши” етнонимијску ортографију, Правопис Матице српске на говорном простору вуковског, српског језичког стандарда, мора се нагласити, ипак није био први; претходио му је, изгледа, Правопис Матице хрватске:

Velikim početnim slovom pišu se [...] kolokvijalna (razgovorna) imena, nerijetko i pogrdna, kojima se nazivaju narodi i pripadnici naroda, stanovnici naseljenih mjesta, regija, otoka i sl.: *Digić* [‘Италијан’], *Švabo, Janez, Bosančeros, Dalmoš, Vljaj* ‘stanovnik dalmatinskoga zaleđa’, *Fijuman* [‘Ријечанин’], *Bodul* ‘stanovnik otoka Krka’ (РМН: 122).

Као и у Правопис Матице хрватске, дотично је правило у Правопис Матице српске унијето без образложења, у сагласју са свјесном и намјерном одлуком редакторâ да текст Правила у односу на ПСЈ 1993 генерално растереће излагања која имају „дискусиони карактер” (ПСЈ 2010: 7).⁷ Отуда ћемо у расправу која слиједи кренути од јединог образложења које се може сусрести у литератури, а то би била имплицитна тврдња да су стилски, а обично и прагматички маркирани етноними у односу на стандардне оно што су надимци у односу на званична имена:

„Takva, neslužbena imena naroda ili stanovnika, kao i nadimci uz osobna imena, [...] pišu se velikim početnim slovom” (BLAGUS-BARTOLEC 2015: 33).

3. ПРИРОДА „ЖАРГОНСКИХ” ЕТНОНИМА. Приличи ли „жаргонским” етнонимима аналогија с надимцима не може се установити док се не предоче подаци о природи таквих етнонима. Зато ћемо у наставку те податке предочити, али у скраћеном виду у односу на рад који им је био посвећен у цијелости (ИВАНОВИЋ 2023б), а и с другачије распоређеним илустративним материјалом – с обзиром на опадајућу оправданост великог почетног слова.

Тако гледано, недоумице нема, или је она мање изражена, код примјера који су добијени генерализацијом, одн. трансонимизацијом личних имена (§ 5) и покрајинских назива (§ 6), као и код примјера који су механизмом метафоре добијени од стандардних етнонима другачије референције (§ 7). Ту би сходно нашој правописној традицији почетно слово требало бити велико.

(5) *Јанез* ‘Словенац’ (РЖА; RŽI; RŽG), *Зуза* ‘Словакиња’ (РЖА; RŽI), *Пишџа* ‘Мађар’ (RŽI).

⁷ Иако, наиме, није било мало оних који држе да образложења правопису дају „душу, смисао и уверљивост” (Брџорић Б. 1998: 27), преовладао је утисак да ПСЈ 1993 „има убеђивачко-објашњавајућих садржаја више него што је нужно”, због чега су приређивачи ПСЈ 2010 „настојали да такав утисак ублаже” (Пижурџа 2022: 12).

(6) *Шваб-а/о* ‘Нијемац’ (РЖА; RŽI; RŽG; исх. ‘човјек из Швапске, одн. с југозапада Њемачке’), *Јенки* ‘Американац’ (RŽG; исх. ‘човјек са сјевероистока САД, посебно из Нове Енглеске’).

(7) *Индијанка* ‘Ромкиња’ (РЖА), *Чечен* ‘Албанац’ (RŽG).

Исто важи за бројније примјере који су од стандардних, али и нестандартних етнонима исте референције добијени разним механизмима прераде – претањем или *мејтајезом* слогова (§ 8), скраћивањем спреда или *аферезом* (§ 9), те скраћивањем страга или *ајокојом* (§ 10), каткад с хипокористичком допуном тако добијеног завршетка (§ 11), као и за још бројније примјере који су од основе стандардних етнонима или њихових страних варијаната изведени разним жаргонским формантима хиспанског, латинског, мађарског, њемачког и ромског поријекла: *-ос* (§ 12), *-ус* (§ 13), *-ош* (§ 14), *-анер* (§ 15), *-иш*ка (§ 16).

(8) *Пџарџи* ‘Албанац’ (RŽI; RŽG), *Пџаркаџи* ‘Албанка’, *Ганџи* ‘Ром’, *Ганкаџи* ‘Ромкиња’ (RŽG).

(9) *Пџарка* ‘Албанка’ (RŽG), *Ганка* ‘Ромкиња’ (РЖА; RŽG), *Гораџ* ‘Црногорац’ (RŽG).

(10) *Боса* ‘Босанка’ (РЖА; RŽG), *Амер* ‘Американац’ (РЖА; RŽI; RŽG).

(11) *Руја* ‘Рус’, *Јеџа* ‘Јеврејин’, *Шиџа* ‘Албанац’ (РЖА; RŽI; RŽG), *Шића* ‘Албанац’ (RŽG).

(12) *Цџос* ‘Ром’ (РЖА), *Шџос* ‘Албанац’ (РЖА; RŽI; RŽG), *Грекос* ‘Грк’, *Балкањерос* ‘Балканац’ (BUGARSKI 2021), *Босанчерос* ‘Босанац’ (РЖА; RŽI; RŽG), *Јуџос* ‘Југословен’ (РЖА; RŽG), *Србос* ‘Србин’ (RŽI), *Монџенеџрос* ‘Црногорац’, *Мехос* ‘Мексиканац’ (RŽG).

(13) *Шџџус* ‘Албанац’ (РЖА).

(14) *Цџош* ‘Ром’ (РЖА; RŽI), *Далмош* ‘Далматинац’ (РЖА; RŽI; RŽG).

(15) *Србијанер* ‘Србијанац’, *Војвођанер* ‘Војвођанин’ (BUGARSKI 2021).

(16) *Шџџџарџиш*ка ‘Албанац’ (RŽI).

Исто, опет, важи за примјере прераде што се изузетно врши у правцу изведеница и сложеница које треба да подсјећају на лична имена или надимке и презимена (§ 17), као и за примјере прераде механизмима које смо назвали *дејтаронимизацијом*, *хомонимизацијом* и *џолисемизацијом*, у правцу паронима (§ 18), одн. хомонима (§§ 19–20), одн. језичке јединице чије значење одговара нашем, колективном доживљају дотичног народа, одн. његовог ономастичког узуса (§ 21) или изгледа, занимања и цивилизацијског нивоа (§ 22).

(17) *Ромослав* ‘Ром’, *Руловаџ* ‘Рус’ (РЖА).

(18) *Буџарџи* ‘Бугарин’ (RŽG; исх. ‘небугарин привржен бугарству; сљедбеник пробугарске политике’), *Мађарон* ‘Мађар’ (RŽI; исх. ‘сљедбеник промађарске политике; члан или присталица одговарајућих партија у Хабзбуршкој монархији’).

(19) *Ромбоџ* ‘Ром’, *Албаџрос* ‘Албанац’ (РЖА).

(20) *Ганџија* ‘Ром’ (RŽI; RŽG; према *Ганџи* (§ 8) и(ли) *Ганфер* (§ 35), а још вјероватније према *џанџање* ‘беспосличарење, љенчарење’ (РЖА)), *чамаџ* ‘црнац’ (РЖА; RŽI; RŽG; према *чамуџа* и(ли) *чамуџа* (§ 25)), *џари* ‘1. Ром. 2. црнац’ (РЖА; према *џарави* (§ 26)), *уљеџа* ‘1. црнац. 2. Ром’ (РЖА; RŽI; RŽG; према *уљени* (§ 25)), *уја/ујо, ујак/ујка, ујкан* ‘Хрват’ (РЖА; RŽI; RŽG; према *устиџа* (§ 33)).

(21) *Хрвоје* ‘Хрват’ (RŽG; настало од стандарног етнонима помоћу жаргонског суфикса *-оје*, али тако да се поклопи са стереотипним хрватским личним именом).

(22) *Џиулиџу* ‘Ром’ (РЖА; према ономотопеји којом се подражава рђаво свирање на виолини), *Ганаџ* ‘Ром’ (РЖА; RŽI; настало према *Ганџи* (§ 8), одн. *Џиџан(ин)*, али и метафором, од назива за житеље афричке државе Гане).

Недоумице с друге стране изазивају, или би их макар могли изазвати, примјери добијени значењским помацима или творбом од (апелативне) лексике којом се – на основу нашег, колективног доживљаја припадника осталих народа – означавају обиљежја њихове животне средине (§ 23), личног изгледа, одн. расе (§§ 24–26), хигијенских навика (§ 27) и навика у одијевању (§ 28), понашања, одн. манирâ и уопште цивилизацијског нивоа (§ 29), те навика у исхрани (§ 30), потом истакнутих политичких и идеолошких обиљежја (§ 31) и занимања (§ 32). Из раздобља грађанског рата у Хрватској (1991–1995) потичу називи слични претходнима, а различити по томе што је значењском помаку, умјесто назива професије, подлегао неформални и експресивни назив припадника одговарајуће војне јединице (§ 33).

(23) *локвар* ‘Американац’ (РЖА), *банана, бамбус* ‘припадник негроидне расе; Афроамериканац’ (RŽG).

(24) *жуџара* ‘припадница монголоидне расе; Кинескиња’ (РЖА), *жуџи, жуџ-а/о, жуџаћ* ‘припадник монголоидне расе; Кинез’ (РЖА; RŽI; RŽG), синонимно је и *косооки* (RŽG), *коси* (RŽI).

(25) *џрњ-а/о, џрнџа* ‘припадник негроидне расе; Афроамериканац’ (РЖА; RŽI; RŽG), синонимно је и *чамуџа, чамуџа* (РЖА; RŽI; RŽG; уп. *чаман, чамоџан, чамоџињски* ‘досадан, тежак, мучан’ и *џрначки* ‘тежак, мучан и слабо плаћен (о послу)’, али и полисемију именице *чама* у RŽG: ‘1. досада. 2. црнац’), *уљени* (РЖА), *џариџ, џимничар/џимњичар, џмалинаџ, џмџица* (РЖА; RŽG), *чоколаџа* (RŽI; RŽG).

(26) *џарави* ‘Ром’, *џарава, џаравуџа* ‘Ромкиња’ (RŽG), *ћумуран* ‘Ром’ (РЖА).

(27) *џиџрокс* ‘Ром’ (BUGARSKI 2021).

(28) *џаџерџолисџа* ‘Албанац’ (РЖА; RŽI; RŽG; по кечету), *џурбанџиџа* ‘Индус’ (RŽG).

(29) *миџован, џовалеџа* ‘Ром’ (РЖА; према *миџа, џован* ‘простак; глупан’).

(30) *сланинар* ‘Војвођанин’ (РЖА), *џабар* ‘Италијан’ (РЖА; RŽI; RŽG).

(31) *несџерџани* ‘Африканац; Арапин’ (РЖА).

(32) *калофонаџ, калафонаџ, калафанаџ* ‘Ром’ (РЖА; RŽI; RŽG; према разним варијантама назива за колофон(ијум) (РСА), прерађену смолу неких борових врста којом се подмазују струне виолинског гудала (EHLZ)), *калаџисани* ‘Ром’ (RŽI; према називу за поступак превлачења калаџем који су ради заштите

металног посуђа од корозије у својој занатској дјелатности примјењивали Роми котлокрпи (РСА), *карџонац* ‘Ром’ (BUGARSKI 2021), *чокалија* ‘Македонац’ (RŽI; исх. ‘крчмар, гостионичар’), *семенкар* ‘Македонац’ (RŽG), *каубој* ‘Американац’ (RŽG).

(33) *усџаца* ‘Хрват’ (РЖА), *книнца* ‘Србин Крајишник’ (RŽG).

За разлику од називâ насталих сливањем стандардних етнонимâ с њиховим одредбама, који би се свакако писали великим словом (§ 34), још се веће недоумице јављају код називâ насталих сливањем стандардних, супстандардних и нестандартних етнонима с лексемама које означавају или само асоцирају хетеростереотипе горепомнутих врста (§§ 35–36).

(34) *Србојорац* ‘Црногорац који живи у Србији’, *Беојорац* ‘Црногорац који живи у Београду’ (RŽG).

(35) *Ганфер* ‘Ром’ (РЖА; RŽI; RŽG; према *Ганци* (§ 8) и *Љуланфер* ‘беспосличар, скитница, гољо’), *Америкењац* ‘Американац’ (RŽG; према *кењац* ‘1. незналица, неспособњак. 2. бескарактерна особа, слабић’).

(36) *крваџ* ‘Хрват’ (RŽG), *џараџан* (РЖА; RŽI; RŽG; према *џарави* (§ 26) и *Ганци* (§ 8)), *шкрџланђанин* ‘Шкот, одн. „Шкотланђанин”’ (РЖА; RŽG).

На крају, супротно примјерима на почетку овог поглавља, мало је слово исходишно у случају етнонимâ насталих тзв. помаком на основу инференцијалне семе (Ивановић 2023а: 94), од конфесионалних и(ли) професионалних (§ 37) и уопште социјалних назива (§ 38) које одликује и више или мање изражено значење човјека из те и те регије, одн. тог и тог града.

(37) *балија* ‘Бошњак’ (RŽI; RŽG; исх. ‘(у Босни) сељак муслиман’ (РСА)).

(38) *џурџер* ‘Хрват’ (RŽI; RŽG; исх. ‘грађанин (средњовјековог Загреба)’ (НЈР), одн. ‘Загрепчанин’ (RŽS)).

4. ПОРЕЂЕЊЕ СА СЛИЧНИМ КАТЕГОРИЈАМА. Представљена типологија наводи на закључак да су прави, најчешће лични надимци и „надимци” народâ и регионалних заједница семантички, тачније с обзиром на мотивацију, заиста веома слични. Обоји у најужем смислу, наиме, „пружају обавештење, нуде свој садржај, значе” (Павловић 2002: 53), и то тако што у односу на мноштво осталих носиочевих особина истичу само једну, обично негативну, изабрану дакле „из злонамерних побуда, да се неко исмеје или повреди” (Грковић 2002: 522).

Прагматички се, с обзиром на функционисање, лични надимци и „надимци” народâ и регионалних заједница, међутим, битно разликују. Други могу трајати и генерацијама, што посебно доказују примјери задржани из народског регистра (као етноним *Шваб-а/о*) и неформалних регистра књижевног језика (као етноними *Јенки* и *баћушка*),⁸ док први трају релативно

⁸ Помоћу „историјских новина” дигитализованих у Универзитетској библиотеци „Светозар Марковић” (ДИН) да се установити да се последња два етнонима, нпр., у периодичној штампи јављају најкасније у трећој четвртини XIX в.: „[...] а међутим ће баћушка с једне стране у Галицију и Угарску, а с друге преко Прута [у Молдавију и Влашку]” (*Застава*, 2/22, 15. 3. 1867: 4); „Нисмо ми у Америци, где мали јенки у дванаестој години ступа у трговину, пати

кратко, утолико што у градовима живе само „док живи носилац”, док на селу „често прерастају у породични надимак, који се наслеђује”, али „ако се носилац пресели [...], у новој средини породични надимак нестаје”. Према томе, лични се надимци, као и породични, „памте само у средини у којој су настали” (ГРКОВИЋ 2002: 523–524). Они су, другим ријечима, ствар ужих колектива, чешће група које називамо примарним него група које називамо секундарним (в. нпр. LESLIE – SKIPPER 1990: 275; СУПЕРАНСКАЈА 2003/04: 485), због чега иста особа може бити носилац више различитих надимака, али обично тако што се у свакој групи употребљава само онај који је ту и настао, одн. тако што се надимци замјењују, па и нестају како особа прелази с једног прага животног циклуса на други (в. нпр. STARKS et al. 2012: 136; РОДИНА 2018: 120). Народи и регионалне заједнице, с друге стране, у једној те истој, веома широкој друштвеној групи – а то је у првом реду омладина, у овом случају српска, а у најмању руку београдска – могу понијети и у исти мах носити, како смо видјели, и по неколике десетине „надимака”. То, уосталом, одговара чињеници да су неформалним урбаним варијететима – у случају одређених, с обзиром на припадајући свјетоназор врло истакнутих појмова – својствени управо необично дуги синонимски низови, који се развијају било у тежњи коришћењу што експресивније лексике, било из потребе да се информација одржи тајном (в. нпр. GRABIAS 2019: 127, а за неке примјере из пољског студентског сленга-жаргона и робијашког аргоа – 132, 147, 197, одн. 149).

Поређење „надимака” народâ и регионалних заједница са описним називима држава и области такође не би било прикладно, али стога што је друга категорија својствена вишим језичким регистрима, па и стога што је мотивисана како негативним тако и, штавише доста чешће, позитивним обиљежјима именоване географске јединице, одн. њој одговарајућег друштва. Па ипак, и поред мањкавости аналогije, скрећемо пажњу на чињеницу да се описни називи држава и области – за разлику од званичних, правно формулисаних имена, која се пишу свим великим словима (§ 39) – пишу једним, првим великим словом ако су „устаљени [...] из стилистичких разлога” (§ 40), а свим малим словима (често уз наводнике) ако су „неустаљени, слободни”, неријетко негативно конотирани, па и „иронични” (§ 41).

(39) *Уједињено Краљевство Велике Британије и Сјеверне Ирске*, краће *Уједињено Краљевство*; *Сједињене Америчке Државе*, краће *Сједињене Државе*; *Аутономна Покрајина Косово и Метохија* (ПСЈ 1993: 52–53; ПСЈ 2010: 60).

(40) *Земља излазеће сунца* ‘Јапан’, *Земља хиагуу језера* ‘Финска’ (ПСЈ 1993: 53–54; ПСЈ 2010: 63).

(41) *крилати лав* ‘Венеција, одн. Млетачка република’, *болесник на Босфору* ‘Турско царство (у опадању)’ (ПСЈ 1993: 54; ПСЈ 2010: 63); *уп. црвени змај* ‘Кина’, *смарадно острво* ‘Ирска’, *жигилица* ‘Европе’ ‘Украјина’, *колијевка цивилизације* ‘Египат’, *тробница империја* ‘Авганистан’, *домовина лепо коцкица* ‘Данска’, *домовина фудбала* ‘Бразил’.⁹

свиње, продаје, купује, иде по пазарима, и тако се радним животом измиче из покорности” (*Засиџава*, 9/21, 17. 2. 1874: 2).

⁹ Примјери су преводни еквиваленти називâ пописаних у лексикону *Slovenska imena držav* (КЛАДНИК – ПЕРКО 2013), али су и у овој форми, у грађи српског језика, потврђени преграгом на интернету.

Колико на овакво писање стварно утиче устаљеност наведених назива, а колико чињеница да се они међусобно разликују (и) утолико што првонаведени представљају антономазијске перифразе засноване на синегдохи (§ 40), а другонаведени антономазијске перифразе у чијем су темељу метафора и метонимија, често испреплетене на различите начине (§ 41) – питање је које за сада ваља оставити по страни.¹⁰ Довољно је, дакле, запазити да се у датом случају ортографски разлучују прво, званично име, друго име, својствено одређеним, овај пут вишим језичким регистрима, и имена, одн. називи који више описују, карактеризују него што именују. Мора се, међутим, запазити и да могућност оваквог разликовања правопису пружа чињеница да је ријеч о вишечланим именима, одн. називима, што стандардни и „жаргонски” етноними нису.

Мада се то вјероватно не очекује, „жаргонски” етноними – не само из семантичког него и из прагматичког аспекта – понајвише подсјећају на секундарна имена животиња. Аналогија ни ту, разумије се, није потпуна јер су код животиња и примарна имена по правилу мотивисана, описна и стога категоријално блиска апелативима. Секундарна су апелативном фонду ипак ближа јер се могу смјењивати, баш као и „жаргонски” етноними, у процесу који је у поеми *Овце* М. Бећковић (1976: 83) илустровао повеликим бројем примјера¹¹ назвавши га, чак и терминолошки умјесно, *ипређивањем*:

Сто имена сам једној мијењао,
 надијевао и предијевао,
 ако сломи рог – крњорога,
 ако јој га осијечем – сечорога,
 ако оде од вимена – удровима,
 ако се оскубе – прескубна,
 ако јој ко реп окине – кусорепа,
 ако сломи ногу – слома,
 ако понесе чактар – чактаруша,
 а то може све једна доживјети!

За разлику од надимака, који се такође налазе на периферији ономастичког фонда, на граници са апелативним (в. нпр. Родина 2021: 33, 35), али тако што носиоца именују у одређеним, себи својственим контекстима, „предјевци” не функционишу као право друго, регистарски маркирано име. Они носиоца у ствари карактеризују – и то из разних аспеката, каткад и у исто вријеме – више него што именују, па им у писању мало почетно слово, примијењено и у Бећковићевим *Овцама*, одговара прије неголи велико.

5. КАКАВ ЈЕ УЗУС И ТРЕБА ЛИ ГА СТАНДАРДИЗОВАТИ. До кодификације је писање „жаргонских” етнонима зацијело било неуједначено, каткад чак и међу корицама једне те исте публикације, нпр. рјечника одговарајуће лексике. Само се у Имамијевом рјечнику (RŽI) великим словом наводе, нпр., и лема

¹⁰ Да морамо да поставимо некакву хипотезу, ми бисмо устврдили да се другонаведени називи когнитивно доживљавају, поимају као фигуративнији. За значење термина *антономазија* и *перифраза* в. нпр. Ковачевић 2015.

¹¹ За остале примјере в. Пижурица 1971, а за интерпретацију и Бећковићеве и Пижуричине грађе – Николић – Николић 2017.

баћушка и лема *жабар*, у Герзићевом (RŽG) тако је наведена једино лема *баћушка*, а у Андрићевом (РЖА) лема *жабар*, док се лема *баћушка* у првом дијелу (који јединице „жаргона” тумачи јединицама стандарда) наводи малим словом, а у другом дијелу – великим словом.

Да се велико слово у писању поменутих етнонима није уобичајило ни након кодификације, одн. да је граfiја о којој је ријеч остала разнолика, показују нам примјери употребе прикупљени с веб-сајта дневних новина *Полиџика* (П). У њима се, наике, именица *баћушка* у етнонимском значењу само изузетно налази написана великим словом (§ 42). Остали су примјери, са упадљиво преовлађујућим малим словом, отприлике подједнако често без наводника (§ 43) и са наводницима (§ 44).

(42) Да је у Београду боравио заменик помоћника Сергеја Лаврова, не бих имао никакву дилему да у свом смушеном трилеру сменим недужног Мелију и уместо Американаца убацам Русе. И ту не бих стао, већ бих наставио са драматуршким прекретима, стављајући *Баћушке* на чело десанта против Диковића (Бранислав Ивановић, 13. 2. 2015).

(43) Поштовали су те и Амери и Руси, и НАТО и Варшавски пакт, и шефови ЦИА и КГБ-а, мада ниси крио да су ти *баћушке* драже (Александар Апасоловски, 3. 8. 2022). Пошто ће ово некима који не воле да иду у сиромашну Бугарску изазвати сумњу, а ја немам материјални доказ, ево једног из Русије: исто су урадиле и *баћушке*, што сам снимео у Москви августа 2013. (Драгослав Вишњић, 22. 8. 2015). Депутати Државне думе Руске Федерације ћутали су двадесет година и тако размазили Американце, али *баћушке* су ове недеље одлучиле да више не тетеше каубоје већ да им све саспу у лице (Ненад Радичевић, 28. 10. 2012).

(44) Русија је силовито почела други сет, повевши са 6:1, да би Србија пришла после првог тајм-аута на три поена заостатка, али се „*баћушке*” нису опуштале (Бета, 17. 9. 2011). Једног лепог дана схватићемо ипак у чему су то и Немци, па и Американци, а, богме сада и Путинове „*баћушке*” боље од нас: јер су спознали да ако њиховим државама буде укупно боље, макар за „мрвицу”, биће и свакоме од њих лично! (Миодраг Игњатовић, 13. 10. 2011). И поред грубе, погибелне игре, НАТО је једно време водио, али су „*баћушке*” преокренуле резултат (Драгутин Минић, 2. 7. 2012).

Код именице *Јенки* употријебљене такође етнонимски у *Полиџици* преовлађује, с друге стране, велико слово (§ 45), а у осталим су примјерима наводници, опет отприлике подједнако често, и одсутни (§ 46) и присутни (§ 47). Макар колико и ови увиди биће значајан увид да су наведени етноними у готово свим примјерима употребљени као стилска резерва стандардних, поменутих у самом контексту, и то готово увијек лијевом, углавном експлицитно (*Руси [...] баћушке*), евентуално имплицитно – посредством одговарајућег хоронима (*Русија [...] баћушке*), или неког од „кохипонима”, обично оног који је најближи по каквом истакнутом обиљежју, у датом случају по положају у међународним односима (*Американци*, одн. *Амери [...] баћушке*).

(45) Срби су са Американцима имали неколико спаринга током припрема у Београду. Тренинзи са највећим ривалом у групи сигурно су послужили, а по речима Митровића *Јенкији* су веома јак ривал (Дејан Стевовић, 20. 6. 2022). Директно је ове године на Кубу летело 38.476 Американаца, а то је десет хиљада

више него прошле. Уз то, *Јенкији* умеју да преваре своје власти: оду у трећу земљу, па одатле у комунизам (Зорана Шуваковић, 31. 5. 2015). Иран објективно располаже капацитетима који могу да нанесу озбиљне штете Американцима и њиховим савезницима по региону. Да [радикални режим] није послао поруку, многи *Јенкији* би се вратили кући у металним сандуцима (Бошко Јакшић, 15. 1. 2020). Нико се није надао да ће *Јенкији* двадесет година касније отићи кући из Авганистана [...]. „Опасно је бити непријатељ Америке, а још опасније њен пријатељ”, давно је упозорио Кисинџер (Дејан Новаковић, 6. 2. 2023).

(46) Одговарајући на критику [бразилске председнице, због ранијег става Вашингтона да је Латинска Америка његов посјед], Обама је казао да се свет у међувремену променио и да тема више нису *јенкији* и хладни рат (N. N., 15. 4. 2012).

(47) Американци су имали бољу електронику али је МИГ-29 био бољи у маневрима, због чега би „*јенкији*” у блиској борби губили са 5:1 (Марко Лакић, 20. 3. 2023). У наредном атаку Хауард је одбранио, да би у наставку поново леви бек Белгије распалио по лопти, али није био прецизан. Мало је недостајало да „*јенкији*” казне ове промашаје (Ђ. С., 2. 7. 2014).

Изузетно се овакви етними, такође разнолико написани, у *Полиџици* не употребљавају као стилска резерва, него из углавном два разлога – да вербално прикрију референт на који се односе (§ 48), или да што вјерније пренесу други језички регистар, који се у датом (кон)тексту – супротно свим осталим овдје цитираним примјерима – третира као непримјерен (§ 49).

(48) Нама је остало само да му [Милу Ђукановићу] завидимо. Једино да они „*жабари*” не претурају по фиокама и траже оне тужбе у вези са шверцом (Томица Бабић, 14. 2. 2020).

(49) Рад, одговорност и морал су одавно речи које не постоје у речнику „СМС генерације”, која уместо „Ромеа и Јулије”, на интернету чита препричану верзију „о *Жабарима* из Вероне чији су родитељи били у супротстављеним екипама” (Сандра Гуџијан, 1. 5. 2014).

Да ли „жаргонски” етними – као иманентно нестандардне језичке јединице, које настају у отклону од стандарда и тако се употребљавају – уопште треба да буду предмет ортографске обраде, питање је на које је последице горе предочених увида једноставније одговорити. Док у неким, само наизглед сличним случајевима није, нити вјероватно може бити рашчишћено шта све спада у дјелокруг ауторâ правописа,¹² сада је, наиме, јасно да „жаргонски”

¹² И даље је, рецимо, споран статус маркиране употребе великог слова у „публикацијама које издаје Црква”, али и у „разноврсним ауторским текстовима у којима се исказују нарочит обзир и поштовање према Богу и цркви”, нпр. у „каталозима изложби посвећених религијским темама” (Јовановић 2022: 190). Током научног скупа *Актуелна ишћања српској правопису* (одржаног 23. 10. 2021. на Филолошком факултету Универзитета у Београду) могли су се, тако, чути и став А. Јањушевић-Оливери, као референта, да „[у]потребу великог слова у текстовима религијских садржаја може регулисати само правописна норма” и став А. Милановића и М. Спасојевић, као дискусаната, да „она [правописна норма] не може, нити треба да утиче на правила писања у текстовима и жанровима црквеног карактера” (Илић 2021: 117). Оба става могла су се ишчитати и из зборника који је објављен након тог скупа, прецизније из једног те истог рада, гдје у уводу стоји: „сматрамо да није добро да Црква има своја језичка правила и свој правопис независно од правописа којег се придржавају сви остали”, а у закључку, опет:

етноними – утолико што се употребљавају и у одређеним стандарднојезичким жанровима (мимо литерарних), и то готово увијек као стилска резерва, а не као образложени упад другог, контекстуално непримјереног регистра – треба да буду предмет ортографске обраде.

6. Закључак. Правило да се имена народâ и регионалних заједница, па и називи њихових припадника у српском језику пишу великим словом, а одговарајући односни придјиви малим представља очигледну конвенцију (в. нпр. КЛАЈН 1976: 68), јер да су се вуковци држали сваког слова Вукове реформе, а не њеног духа, код обје врсте ријечи почетно би слово сигурно било, као и у нпр. енглеском језику, велико (в. поглавље 2); мало би, с друге стране, можда било, као и у руском језику, да су се догађаји развијали потпуно супротно – да се Вукова реформа није примила, да је српска „словесност” остала у сфери доминантног руског утицаја и да је, сљедствено томе, након 1885. г. прихватила тада кодификовану, Гротову норму у писању етнонимâ (в. нпр. Грищенко 2013: 147).

Већ самим тим наведено правило српске ортографије, да се имена народâ и регионалних заједница пишу великим словом, не би требало аутоматски пројектовати на стилски, а обично и прагматички маркиране етнонимијске јединице. А да га јероватно не би требало пројектовати уопште, доказивали смо у овом раду.

Иако су и стандардни етноними јединице на међи ономастичког и лексичког фонда (Ивановић 2023а), речене су јединице лексици, наиме, ближе ако су прозирне мотивације (као *жабари* ‘Италијани’), а нарочито ако се реферишући на исти колектив (код нас првенствено Роме и Албанце) могу у већем броју наизмично употребљавати у истој друштвеној групи, а каткад и у читавој говорној заједници. По првом су обиљежју маркирани етноними у односу на личне надимке слични, а по другом различити. По обама су обиљежјима маркирани етноними пак слични описним називима држава и области и секундарним именима животиња, али се и од њих разликују утолико што су прве јединице својствене вишим језичким регистрима, док се друге дају носиоцима код којих су и примарна имена по правилу прозирне мотивације.

Будући да у графици описних назива држава и области Правопис Матике српске експлицитно нормира мало почетно слово ако је ријеч о неустаљеним јединицама, неријетко негативне конотације, а нарочито ако су та неустаљеност и(ли) та фигуративност обиљежене наводницима – системно би било једино рјешење које на исти начин, макар у форми препоруке, нормира писање мотивацијски прозирних „жаргонских” етнонима. И они се, наиме, мада својствени нижим језичким регистрима, у стандардном језику, одн. појединим журналистичким жанровима, употребљавају попут описних назива

„потреба за нормирањем графици појмова из области српске православне духовности и културе произилази из потребе за општом регулативом у употреби српског књижевног језика, а не из жеље за нормирањем самог богословског стила, у којем су већ створени посебни правописни узуси” (Јовановић 2022: 189, 199). Овакво разилажење, јасно је, није посљедица несмотрености аутора, него деликатности питања, на које ни ми немамо коначан одговор.

држава и области – као стилска резерва, углавном напоредо са стандардно-језичким панданом, најчешће присутним у лијевој котексту.

Таква употреба – потврђена одговарајућом грађом из дневног листа *Полиџика* – нарочито ако је маркирана наводницима, што је врло често, искључује погрешно декодирање, а онда и дистинктивну функцију великог слова. Једино би у случају мање познатих маркираних етнонима велико слово било дистинктивно,¹³ али се такви примјери у стандардном језику не би ни јавили као стилска резерва. Јавили би се можда као образложени упад другог, контекстуално непримјереног регистра, али би онда свакако били написани великим словом, јер у нижим језичким регистрима такве јединице функционишу као регуларни етноними.

Пошто се у употреби каква карактерише стандарднојезичке жанрове маркирани етноними налазе напоредо са стандардним, дистинктивно штавише постаје њихово мало почетно слово. Испоставља се, наиме, да у таквом котексту маркирани етноним граfiјски не треба опонирати заједничкој именици од које евентуално потиче (као *жабари* ‘Италијани’), него управо стандардном етнониму, с којим овај јесте „синониман” у денотативном смислу, али је битно другачијег значења с обзиром на стилске, а обично и прагматичке компоненте, одн. експресивност. Ако се пође од постулата да је у ортографији „funktionalno [...] ono što je distinktivno (u odnosu na značenje)”, а да је „konvencionalno [...] sve što je nedistinktivno” (КЛАЈН 1976: 62), неминовно се закључује да је у контекстима који спадају у дјелокруг ауторâ правописа и те како сврсисходно разликовати писање службених, званичних имена народа и регионалних заједница и њихових имена која то нису, него баш напротив могу бити и увредљива. Будући да велика почетна слова, поготово ако је ријеч о вишечланим јединицама, увијек сугеришу службени карактер имена, једино је рјешење да се малим почетним словом код народа и регионалних заједница маркирају макар имена јасне, обично погрдне мотивације, нарочито уколико су употријебљена напоредо са стандардним.

Ако смо у праву, онда се може закључити и да етнонимијска ортографија, која се успјешно дорађује и разрађује још од С. Новаковића, правилном о писању маркираних етнонима 2010. г. није иновирана на прикладан начин. Али и ако нисмо у праву, неспорно је да таква иновација није општеприхваћена, како показују и примјери прикупљени из дневног листа *Полиџика*. Узус се, другим ријечима, није уједначио ни након кодификације, па је несврсисходно одрјешитом нормом, каква је она из 2010, убудуће кодификовати само једно рјешење. Свако би се одступање, неријетко свјесно, у том случају морало третирати као грешка. Сврсисходније је стога ограничити се на говорни чин препоруке и снабдјети га аргументима, на основу којих ће корисник бити кадар да самостално одлучи како му ваља писати – у сагласју с препоруком или насупрот њој (в. ШМЕЛЕВ 2021: 14).

Чак и ако аутори предстојећег издања Правописа Матице српске одлуче да речену норму задрже, требало би да пажљивије приступе избору илустра-

¹³ Већ је указивано на чињеницу да је велико слово дистинктивно не само у паровима типа *ријека* : *Ријека*, који су ионако релативно ријетки, него и у свим мање познатим властитим именицама, код којих „veliko slovo pokazuje da je u pitanju ime, a ne neka njemu [читаоцу] nepoznata zajednička imenica” (КЛАЈН 1976: 70).

тивног материјала, јер у ПСЈ 2010 њега, како показују примјери наведени у поглављу 3, не чине репрезентативни представници дате категорије. Чине га, баш напротив, примјери који би се ионако писали великим словом, стога што су настали прерадом стандардних етнонима (*Ера*, *Босанчерос*) и њихових страних еквивалената (*Монџејрињанин*) или генерализацијом личних имена (*Јанез*) и покрајинских назива (*Рац*). *Геца* је пак настало од професионалног и уопште социјалног назива, а дјелимично и покрајинског, тзв. помаком на основу инференцијалне семе, а *Лала* је вјероватно шиболетноним (Ивановић 2023а: 96, 196), али као такве те јединице (више) нису мотивацијски прозирне. Само је *Пречанин* у мотивацијском погледу уистину прозирна јединица, али се она нипошто не би могла назвати колоквијалном (в. нпр. РМС; РСЈ). Неопходно је, закључимо, да се у предстојећем издању Правописа Матице српске наведе најмање један примјер типа *жабари* ‘Италијани’, па макар и – ако баш мора – великом словом: *Жабари*.

ИЗВОРИ

- Белић, А[лександар]. *Правопис српскохрватској књижевној језика*. Београд: Геца Кон, ³1934.
- Белић, А[лександар]. *Правопис српскохрватској књижевној језика* (ново допуњено и исправљено издање). Београд: Просвета, 1950.
- ДИН: *Преишраживе дигитализоване историјске новине*, Београд: Универзитетска библиотека „Светозар Марковић”. <<http://www.unilib.rs/istorijske-novine/pretraga>> 23.03.2023.
- Јоанновић, Евгеније. *Орвографија српска*. У Будиму: Писмени Кралџв. Университета Пештанског, 1836.
- КАРАЦИЋ, Вук. „*Правијелстивуюци совѣтиъ Србскіи*” за времена Кара-Ђорђејева или Оџи-мање ондашњијех великаша око власіи. Беч: [ауторско издање], 1860.
- КОМИСИЈА [коју је именовало Министарство просвете Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца]. *Правописно ујујстиво*. Београд: Државна штампарија Краљевине Југославије, 1929.
- НОВАКОВИЋ, Стојан. Додатак: Реченични знаци – Главна правила о правопису. *Српска грамаџика*. Београд: Државна штампарија, 1894, 355–405.
- П: *Полиџика*, Београд: ДОО „Политика”. <<https://www.politika.rs/scc/pretraga>> 23.03.2023.
- ПЕТРОВИЋ, Милан. *Српски правопис за средње школе*. Нови Сад: Штампарија Учитељ. Деон. Друштва „Натошевић”, 1914.
- ПМСХ: *Правопис српскохрватској књижевној језика*. Нови Сад: Матица српска – Загреб: Матица хрватска, 1960.
- ПОПОВИЋ, Јованъ. О Правописану. *Српска Грамаџика или Писменица*. У Новомъ Саду: Писмени Катарине Јанковића Удове, 1843, 138–158.
- ПСЈ 1993: *Правопис српској језика* (прир. Митар Пешикан и др.). Нови Сад: Матица српска, 1993.
- ПСЈ 2010: *Правопис српској језика* (ред. Мато Пижурица и др.). Нови Сад: Матица српска, 2010.
- РЖА: Драгослав Андрић. *Двосмерни речник српској жарџона (и жарџону сродних речи и израза)*. Београд: Zepher Book World, ²2005.
- СТЕИЋ, Јованъ. *Србскіи правописъ*. [Београд]: Друштво Србске Словесности, [1852].
- ТИРОЉ, Димитриј. *Правописъ Србској језика за ујојребление учеће се Србске младежи*. У Темишвару: словима Байхелове типографије, 1852.
- ЧУТУРИЛО, Стево. *Српски правопис за школску ујојребу*. Панчево: Књижара браће Јовановића, 1884.

*

BORANIĆ, D[ragutin]. *Pravopis hrvatskoga ili srpskoga jezika*. Zagreb: Kr. hrv.-slav. zemaljska vlada, 1921.

BUGARSKI, Ranko. *Gramatika srpskog žargona*. Novi Sad: Akademska knjiga, 2021.

KLADNIK, Drago, Drago PERKO. *Slovenska imena držav*. Ljubljana: Geografski inštitut Antona Melika ZRC SAZU, 2013.

PMH: Lada Badurina i dr. *Hrvatski pravopis*. Zagreb: Matica hrvatska, ²2008.

RŽG: Borivoj Gerzić. *Rečnik srpskog žargona (i žargonu srodnih reči i izraza)*. Beograd: SA, 2012.

RŽI: Petrit Imami. *Beogradski frajerski rečnik*. Beograd: NNK International, ³2007.

RŽS: Tomislav Sabljak. *Rječnik hrvatskoga žargona*. Zagreb: Profil, ³2013.

ЦИТИРАНА ЛИТЕРАТУРА

БРБОРИЋ, Бранислав. Улога Митра Пешикана у правописној и општој нормативистици српској. Радојко Гачевић (прир.). *К новој њисменосџи*. Београд: Научна књига, 1998, 26–29.

БРБОРИЋ, Вељко. Српски правопис у двадесетом веку. *Зборник МС за славистику* 73 (2008): 43–55.

БРБОРИЋ, Вељко. Српски правопис на прелазу из XIX у XX век у светлу данашњих решења. *Научни сасџанак славистиа у Вукове дане* 42/1 (2013): 173–185.

БРБОРИЋ, Вељко. Неке дилеме око писања великог и малог слова. *Научни сасџанак славистиа у Вукове дане* 44/3 (2015): 91–101.

Грищенко, А. И. Русские этнонимы и смежные с ними лексические категории в толковых словарях. *Вопросы ономастики* 15 (2013): 146–163.

ГРКОВИЋ, Милица. Антропонимија III: Остали типови назива. Ewa Rzetelska-Feleszko, Aleksandra Cieřlikowa (red.). *Słowiańska onomastyka – encyklopedia*, I. Warszawa: Towarzystwo Naukowe Warszawskie, 2002, 522–526.

ИВАНОВИЋ, Милан. *Еџноними у срџском језику и србисџици: Значење, џворба и рјечничка обраба*. Докторска дисертација израђена под надзором Рајне Драгићевић и одбрањена на Филолошком факултету Универзитета у Београду, 2023а.

ИВАНОВИЋ, Милан. Гдје се и кад „ирваси” могу назвати „стоком с истока”: Имена народа и регионалних група у неформалним урбаним варијететима српског језика. *Зборник МС за славистику* 103 (2023б): у штампи.

ИВИЋ, Павле. Из прошлости српског правописа. Радојко Гачевић (прир.). *К новој њисменосџи*. Београд: Научна књига, 1998, 11–15.

ИЛИЋ, Валентина. Научни скуп „Актуелна питања српског правописа”. *Наџ језик* 52/2 (2021): 111–120.

ЈОВАНОВИЋ, Владан. Писање религијских појмова из угла српске правописне норме. Вељко Брборић, Исидора Бјелаковић (прир.). *Нови џрилози срџском џравопису*, II. Нови Сад: Матица српска – Београд: Одбор за стандардизацију српског језика, 2022, 189–201.

КОВАЧЕВИЋ, Милош. *Сџилсџиџка и џрамаџиџка сџилских фџиџра*. Београд: Јасен, ²2015.

МИЛАНОВИЋ, Александар. Наводници – традиција и системност у српском правопису. Милош Ковачевић (прир.). *Нови џрилози срџском џравопису*. Нови Сад: Матица српска – Вишеград: Андрићев институт, 2019, 175–184.

ПАВЛОВИЋ, Звездана. Прихваћене ономастичке теорије. Ewa Rzetelska-Feleszko, Aleksandra Cieřlikowa (red.). *Słowiańska onomastyka – encyklopedia*, I. Warszawa: Towarzystwo Naukowe Warszawskie, 2002, 52–54.

ПИЖУРИЦА, Мато. Из ономастике Роваца: Имена домаћих животиња. *Прилози џроучавању језика* 7 (1971): 167–185.

ПИЖУРИЦА, Мато. Концепција новог издања Правописа Матице српске. Вељко Брборић, Исидора Бјелаковић (прир.). *Нови џрилози срџском џравопису*, II. Нови Сад: Матица српска – Београд: Одбор за стандардизацију српског језика, 2022, 7–18.

РМС: *Речник срџскохрваџскога књижевног језика*, I–VI. Нови Сад: Матица српска (I–III и Загреб: Матица хрватска), 1967–1976.

РОДИНА, Н. А. Прозвище как составляющая часть молодежного сленга: Сопоставительный анализ прозвищ смоленских студентов и курсантов. *Известџия Смоленскогџ џосударсџвенногџ универсџиџета* 41 (2018): 112–125.

РОДИНА, Н. А. Индивидуальное прозвище в России: Современное понимание. *Известия Саратовскогџ университета* 21/1 (2021): 32–36.

РСА: *Речник срџскохрваџскогџ књижевногџ и народногџ језика*, I–(XXI). Београд: Институт за српск(охрватск)и језик САНУ, 1959–(2020).

- РСЈ: *Речник српскога језика* (ур. Мирослав Николић). Нови Сад: Матица српска, 2007.
- РСР: Иван Клајн, Милан Шипка. *Велики речник сѝраних речи и изрази*. Нови Сад: Прометеј, 2008.
- СИМИЋ, Радоје, Бранислав Остојић. Вук Караџић и реформа књижевног језика код Срба. *Основи фонолоџије српскога књижевног језика*. Подгорица: Универзитет Црне Горе, 1998, 38–72.
- СУПЕРАНСКАЈА, А. В. Современные русские прозвища. *Folia onomastica Croatica* 12–13 (2003/04): 485–498.
- ШМЕЛЕВ, А. Д. Проспект Свода правил русской орфографии в свете принципа интегральности. А. А. Пичхадзе и др. (ред.). *Слова, конструкции и тексты в истории русской письменности*. Санкт-Петербург – Москва: Нестор-История, 2021, 7–18.
- *
- BLAGUS-BARTOLEC, Goranka. Jesu li svi Dalmoši blitvari, a Slavonci prike?. *Hrvatski jezik* 2/3 (2015): 32–33.
- EHLZ: *Hrvatska enciklopedija (mrežno izdanje)*, Zagreb: Leksikografski zavod „Miroslav Krleža”. <<https://www.enciklopedija.hr/>> 23.03.2023.
- GRABIAS, Stanisław. *Język w zachowaniach społecznych: Podstawy socjolingwistyki i logopedii*. Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 2019.
- HJP: *Hrvatski jezični portal*, Zagreb: Naklada „Znanje” – Sveučilišni računarski centar. <<https://hjp.znanje.hr/>> 23.03.2023.
- KLAIN, Ivan. Konvencionalno i suštinsko u pravopisu. *Radovi Instituta za jezik i književnost u Sarajevu* 3 (1976): 59–73.
- LESLIE, Paul, James SKIPPER. Toward a Theory of Nicknames: A Case for Socio-Onomastics. *Names* 38/4 (1990): 273–282.
- NIKOLIĆ, Milka, Vidan NIKOLIĆ. Motivacija davanja naknadnog imena ovcama u poemi „Ovce” srpskog pesnika Matije Bečkovića. *Acta onomastica* 58 (2017): 106–114.
- PEŠIKAN, Mitar. O srpskom pravopisu i jezičkoj kulturi. *Reč* 9 (1995): 79–85.
- STARCKS, Donna, Kerry-Taylor LEECH, Louisa WILLOUGHBY. Nicknames in Australian Secondary Schools: Insights into Nicknames and Adolescent Views of Self. *Names* 60/3 (2012): 135–149.

Milan Ivanović

CAPITAL LETTER IN THE ETHNONYMY OF INFORMAL URBAN VARIETIES:
DO WE HAVE THE STANDARD AND WHAT IT SHOULD BE LIKE

S u m m a r y

The Serbian standard in writing ethnonyms and their derivatives – whose foundation was set in 1852 in the orthography manual of J. Stejić, i.e., of the Society of Serbian Letters – was gradually elaborated up to 2010, when the latest edition of the *Serbian Language Orthography* of the Matica srpska established the rule that in addition to capitalising the standard names of peoples and regional communities, the ethnonyms which are stylistically and usually also pragmatically marked should be capitalised as well. Starting from the fact that tradition, consistency and suitability are the key criteria of orthographic codification of every language, including Serbian, this paper examines the specified rule mostly by using the material from slang dictionaries, which is the richest. We analyse the nature of such ethnonyms and compare it with the nature of similar language categories, on the boundary of the onomastic and lexical fund – primarily nicknames, which they have been compared with in literature at least once, but also figurative names of countries and secondary names of animals. We conclude that neither comparison is appropriate, but that the analogy with the second and third category, especially from the pragmatic aspect, is more convincing than the analogy with the first category. Given that the second and third category lower case predominates in writing, we conclude that capital letter in future editions of the *Serbian Language Orthography* of the Matica srpska should not be mandatory, especially in cases of clear, usually derogatory motivation which are used together with standard ethnonyms. Moreover, the capital letter should be mandatory only in cases resulting from the adaptation of standard ethnonyms

and cases which in their standard use represent personal names or regional inhabitant names. All these conclusions are drawn with reservations regarding the need for the standardization of writing marked ethnonyms, given that these lexical units characterize primarily slang or different argots and deviate from the standard by their nature.

Универзитет Црне Горе
Филолошки факултет
Данила Бојовића бб., 81400 Никшић, Црна Гора
tipozega@yahoo.com

(Примљено: 31. јануара 2023;
прихваћено: 18. маја 2023)